

Eksistentiaalilauseen hämähäkinverkkoa

Paavo Siro

»Paras kielioppi on se», väitti kerran Paavo Ravila (Vir. 1951 s. 120), »jossa runsas, luotettava ja hyvin järjestetty aines itse puhuu puolestaan peittymättä kirjaviiden uusien termien ja kyseenalaisten käsitteiden hämähäkinverkkoon.» Tätä väitettä on kyllä vaikea puolustaa. Käsitteillähän, ovat ne sitten vanhoja, perinnäisiä tai uusia, on operoitava, vaikka niiden käyttöön liittyy riski, sillä vasta silloin harjoitamme tiedettä.

Aivan toisella kannalla onkin Martti Airila. Hänen mielestään deskriptiivisen kielioppi

voi pyrkiä syvemmin perustelemaan niitä ilmiöitä, joita se esittää. Näin menetellen tutkimus käy tiukemmin käsiksi kielen einehtoihin, tyytymättä jo saavutettuun se vielä tekee kysymyksen »miksi?» saaden täten niin sanoakseni spekulatiivisen värityksen. (SUST LII, 1924, s. 15.)

Airilan artikkeli, josta tuo sitaatti on peräisin, ei perustu »runsaaseen, luotettavaan ja hyvin järjestettyyn» ainekseen, eikä sillä siten ole tavanomaisen niin sanoakseni solidin tutkielman leimaa. Se pyrkii käsitteelliseen selvyyteen. Sen vaikutus on ollut ainoalaatuinen. Tätä artikkelia voidaan nimittäin pitää laajan subjektikeskustelun¹ lähtökohtana paremmin kuin Osmo Ikolan 30 vuotta myöhemmin julkaistua artikkelia »Suomen lauseopin ongelmia» (Vir. 1954 s. 209—). Ikolan artikkelin ansioksi tietenkin jää, että se laukaisi tämän keskustelun välittömästi liikkeelle.

Eksistentiaalilauseen kuvaaminen on yleensä näihin asti noudattanut sitä käsitteellistä linjaa, jonka Airila on sille antanut varsinkin mainitussa artikkelissa, mutta myös kieliopissaan. Airila on ensimmäisenä ottanut käyttöön termin »jaollinen sana». Hän on ensimmäisenä korostanut jaollisen sanan osoittaman käsitteen sisällön homogeenisuutta (mts. 19). Ja hän on ensimmäisenä

¹ Viitataan tietenkin siihen oloissamme harvinaisen vilkkaaseen ja asialliseen keskusteluun, joka Virittäjän palstoilla v. 1954—1957 käytiin partitiivisubjektin esiintymisen edellytyksistä. Keskustelussa käytettiin seuraavat puheenvuorot: Osmo Ikola 1954 s. 209—243, Matti Sadeniemi 1955 s. 10—17, Aarni Penttilä 1955 s. 148—160, Ikola 1955 s. 319—331, Penttilä 1955 s. 393—396, 1956 s. 28—48, Ikola 1956 s. 334—352, Penttilä 1956 s. 353—362, Paavo Siro 1957 s. 181—190 ja Ikola 1957 s. 287—296. Aihetta on tietenkin käsitelty myös muulloin; lähdeviitteistä ks. esim. Ikola, Lauseopin kysymyksiä s. 9—.

todennut, että eksistentiaalilauseen verbi ilmoittaa olemassaoloa eikä sitä edellytä (mts. 17--19). Hän toteaa:

— — nähdäkseni aina on havaittavissa tuo olemassa-olon, olon muutoksen peruserkitys tekemisen, toiminnan, laadun ilmaisen vastakohtana, joka jälkimmäinen siis sisältyy transitiiviverbeihin, moniin intransitiiviverbeihin, predikaattiin ynnä predikaatintäytteeseen, vieläpä yleensä laadun adverbialilla määriteltyihin predikaatteihin (mts. 18—19).

Tässä on joukko tärkeitä toteamuksia, jotka ovat jääneet pysyviksi tuloksiksi.² Partitiivisubjekti, eksistentiaalilauseen tärkein kriteeri, on mahdollinen vain osalla intransitiivisia lauseita. Se ei ole mahdollinen nominaalilauseessa³ eikä transitiivisessa lauseessa eikä yleensä semmoisissa tapauksissa, joissa adverbialii määrää verbin »laatua». Mutta millaiset intransitiiviverbit saavat vain nominatiivisubjektin, on edelleen selvittämättä.

Substantiivin jaollisuuden kriteerinä on siis Airilaa seuraten pidetty sanan osoittaman käsitteen sisällön homogeenisuutta ja verbin eksistentiaalisuuden kriteerinä sitä, että sen on ilmoitettava olemassaoloa eikä sitä edellytettävä. Mutta ne ovat johtaneet vaikeuksiin. Voidaanhan, niin kuin on nähty, johtua pitämään jaollisena esim. sanaa *vene* lauseessa *Venettä näkyy jo niemen takaa*, jos veneen näkyvä osa käsitetään näkymisen suhteen samaa laatua olevaksi kuin koko vene, siis homogeeniseksi ja siis jaolliseksi.

Rajankäynti olemassaolon ilmoittamisen ja edellyttämisen välillä sen ratkaisemiseksi, onko verbi eksistentiaalinen vai ei, on myös tuottanut hankaluuksia. Sen vuoksi Penttilä on pitänyt Airilaa seuraten lauseita sellaisia kuin *Lintuja laulaa puiden oksilla* tai *Koivria haukkuu pihalla* vastasukaisina, eikä Ikola puolestaan pidä oikein korrektina lausetta *Rannikolla uhkaa myös uusia vaaroja*. Göran Karlsson on taas ihmetellyt sellaisia verbejä, jotka toisinaan ovat transitiivisia ja toisinaan eksistentiaalisia, esim. *Äidit kiirehtivät lapsiaan* : *Äitejä kiirehti lastensa luo*, *Poliisit tunkivat ihmisiä takaisin* : *Ovesta tunki yhtenäen väkeä*, *Lapset leikkivät koulua* : *Lapsia leikkii pihalla* tai *Useat parit tanssivat valssia* : *Lattialla tanssi useita pareja*.

Tällaisia ongelmia ja muita niiden kaltaisia on tullut keskustelun kuluessa esiin, mutta tyydyttävää tulkintaa niille ei käsittääkseni ole pystytty antamaan eikä ole päästy ratkaisevasti eteenpäin. Juuri kukaan ei ole pohtinut sitä, mihin tällä tutkimuksella pyritään, lukuun ottamatta tietenkään sitä, että yksinkertaisesti on yritetty uusia kieliopin sääntöä. Penttilä on kerran nimenomaan vedonnutkin siihen, että hän menettelyllään uskoi saavansa säännön yksinkertaisempaan asuun. Ikola on kerran ilmoittanut pyrkimyksensä olevan »löytää mah-

² Väärinkäsitysten välttämiseksi on mainittava, että mm. Setälän SKL (§ 9) tuntee näistä rajoituksista jo transitiiviverbin ja »verbin predikaatintäytteen yhteydessä».

³ Termillä »nominaalilause» tarkoitan tässä lausetta, johon kuuluu predikatiivi ja jossa saattaa olla kopula, esim. *Maa on paljas*, *Oma maa mansikka*, *muu maa mustikka*. Viritäjässä 1971 s. 214—215 käyty keskustelu koskee vallan muuta.

dollisimman oikea ja täsmällinen, mutta samalla myös mahdollisimman selvä ja havainnollinen tapa selittää näitä ilmiöitä» (Ikola, Lauseopin kysymyksiä s. 10).

Kun näin on, tulee mieleen Airilan ajatus, että tutkimuksen olisi syytä pyrkiä syvemmin perustelemaan niitä ilmiöitä, joita se esittää. Tutkimuksen olisi käytävä tiukemmin käsiksi kielen »elinehtoihin» tyytymättä jo saavutettuun. En kuitenkaan sanoisi Airilan tapaan, että tutkimus täten saa »spekulatiivisen värityksen»; pikemminkin se saa rationaalisemman luonteen.

Yleisen kielitieteen tutkimus on tuonut ulottuvillemme uusia ratkaisumalleja. On syntynyt mm. generatiivisen kieliopin teoria ja ns. sijakielioppi. Näiden mukaan kielen rakenteen tutkimuksen päämääränä on rakenteen yleisten piirteiden selvittäminen ja tulosten esittäminen eksaktin rationaalisen teorian muodossa. Tällaisen mahdollisuuden Ravila torjui vielä v. 1959:

Monien sukupolvien aikana suoritettun kielien kohdistuneen uutteran tutkimustyön tähänastiset tulokset antavat meille perusteltua aihetta olettaa, että kielen maailmassa ei ole mitään puhtaasti rationaalisia systeemejä (Ravila, Vir. 1959 s. 238).

Mutta jo neljä vuotta myöhemmin hän tekee ilmeisen myönnytyksen. Hänen formulointinsa on erinomaisen sattuva:

On ymmärrettävää, että kieliopin esittäminen abstraktisten symbolien ja ankarien jälleenkirjoitussääntöjen avulla vaikuttaa vieroksuttavasti. Tämä ei kuitenkaan riitä miksikään argumentiksi generatiivista kielioppia vastaan. Jos on osoitettavissa, että uusi tiukka esitystapa vie tulokseen, jossa epämääräisten selitysten ja sääntöjen sijasta, joihin joka kohdassa on liitettävä poikkeuksia, voidaan saavuttaa tiivis esitys, jossa kukin asia on oikealla paikallaan ja jossa toistot on supistettu mahdollisimman vähin, niin esityksen matemaattisuutta ei ole pelättävä. (Ravila, Vir. 1963 s. 13.)

Nyt olisi kiinnostavaa arvioida eksistentiaalilauseen syntaksia pohtineen keskustelun nykyvaihetta rationaalisen teorian vaatimusten kannalta. Siitä voitaisiin heti sanoa pari seikkaa.

Tutkimuksen on pyrittävä yleistykseen, mahdollisuuksien mukaan universaaliin sääntöihin. Tämä merkitsee sitä mm., että ollaan menossa väärään suuntaan, jos tunnetaan tarvetta säännössä korvata sanonta »aina» sanonnalla »yleensä» tms. tai jos partitiivisubjektia koskevaan sääntöön tahdotaan tehdä sellainen »varovainen lisäys, että partitiivisubjektia on jossain määrin mahdollinen myös transitiiiviverbien yhteydessä»;⁴ tai jos partitiivisubjektia ja predikaatiivi katsotaan mahdollisiksi samaan lauseeseen sellaisten lauseiden takia kuin *Oppilaita on ahkeria ja laiskoja*. On mielenkiintoista, että tämä esimerkki on vain

⁴ En tietenkään tahdo kiistää sitä, että partitiivisubjektia joskus on todettu transitiiiviverbin yhteydessä. Näin on tapahtunut erityisten ehtojen vallitessa. Sääntöä ei kuitenkaan voi höllentää jollakin »varovaisella lisäyksellä», vaan sääntö on tarkistettava määrittelemällä täsmällisesti rajoitus.

tulkinnasta »kiinni»: tällainen lause ei ole nominaali-, vaan eksistentiaalilause, jossa attribuutti vain on etäällä pääsanastaan.

Huomion ei tule kohdistua sisältöön, vaan struktuuriin, ei erillisten sääntöjen kouriintuntuvaan totuuteen, vaan on pyrittävä kohti kokonaissysteemin sisäistä johdonmukaisuutta. Tämä edellyttää, että luovutaan tähänastisista kriteereistä. Partitiivisubjektista ei enää pitäisi etsiä sisällön homogeenisuutta eikä verbistä olemassaolon edellyttämättömyyttä.⁵

Kirjallisuudessa on esitetty melkoiset luettelot eksistentiaalisista ja ei-eksistentiaalisista verbeistä. Eksistentiaalisten verbien luetteloon sisältyy noin kolmesataa (Penttilä, Suomen kielioppi s. 623—626, Ikola, Lauseopin kysymyksiä s. 23—26) ja ei-eksistentiaalisten intransitiivisten luetteloon 61 verbiä (Penttilä, mts. 626—627, Ikola, mts. 26). Nämä luettelot eivät tietenkään ole täydellisiä, mutta kuitenkin niin suuria, että joitakin johtopäätöksiä voimme niitä tarkastelemalla tehdä. Kun tässä tarkastelussa puhun verbistä, ajattelen sitä aina jonkin lausekokonaisuuden jäsenenä, aina jossakin kontekstissa, silloinkin kun esityksen suppeuden vuoksi mainitsen vain verbin.

Tästä näkökulmasta eksistentiaalisten joukko näyttää melko yhtenäiseltä, vastakohtana ei-eksistentiaalisille, jotka osoittavat melkoista moninaisuutta. Mutta toisaalta eksistentiaalisten joukko ei tunnu saavan selvästi piirtyviä rajoja, vaikka havaintojen lukumäärä kasvaa. Päinvastoin uusien havaintojen kohdalla voi joutua hämmästelemään, että tällainenkin verbi näyttää omaavan myös eksistentiaalista käyttöä. Niinpä jouduin jokin aika sitten toteamaan, että oikeastaan aistivaikutelmaa merkitsevä *palella*-verbikin luontuu myös partitiivisubjektilliseksi: *Perheen pienimpiä palelee syksyisellä pihakalliolla, jossa kyllä kesällä on mukava telmiä* (Aamulehti 21. 10. 1971).

Ennen kuin näitä verbiluetteloita tutkimalla koetan tavoittaa eksistentiaalilauseen olennaisia piirteitä, on syytä todeta sen rakenne. Verbin lisäksi siinä on kaksi nominaalijäsentä, adverbiaali konkreettisessa sijassa ja subjekti kieliopillisessa sijassa;⁶ »laadun adverbiaali» ei tällaista verbiä voikaan määrittää, kuten jo on tullut todetuksi. Subjekti yleensä on lauseessa olennainen jäsen, mutta

⁵ En väitä mitään menneisyyteen nähden, vaan ajattelen tulevaa. Sisällöstä puhuminen ei todella näytä auttavan edes yksimielisyyteen. Esimerkkinä struktuurin luonnetta valaisevista kriteereistä mainitsen tässä parafraasin. Esim. lauseen *Hänen pukunaan oli haarniska* rakennetta valaisee toinen samaa merkitsevä, mutta rakenteeltaan toisenlainen lause *Hänellä pukunaan oli haarniska*. Vastaava koskee lauseita *Varjot pitenevät jo* ja *Varjot käyvät jo pitiksi*.

⁶ Tällä hetkellä en tiedä tämän käsittääkseni tärkeän jaon alkuperää. Lyonsin mukaan (Introduction to Theoretical Linguistics s. 295) se tunnetaan useista sijataivutuksen käsittelyistä. Suomessa kieliopillisia sijoja ovat nominatiivi, akkusatiivi ja partitiivi ja konkreettisia sijoja ovat paikallissijat (sijakieliopissa niihin luetaan myös useat post-ja prepositiot). Kieliopillinen sija ilmaisee abstraktisia funktioita. Se on perustavampi kuin paikallissija, mikä ilmenee mm. siinä, että vain kieliopillinen sija voi olla ilman päätettä (ts. pinta-asua, kuten nominatiivi ja tietyin edellytyksin akkusatiivi). Paikallissija sitä vastoin osoittaa sanan suhdetta lauseen muihin sanoihin (ks. esim. Siro, Suomen kielen lauseoppi s. 27); se on siten konkreettinen ja semanttinen.

selvittämistä ansaitsee kysymys siitä, onko myös adverbiaali välttämätön vai voiko se yhtä hyvin puuttuakin.

Voimme heti todeta, että useimmat Penttilän luettelon eksistentiaaliset verbit saavatkin määritteekseen adverbiaalin:

— *Miehiä asettui jonoon. Ihmisiä ehti paikalle. Laivoja höyrysi merelle. Suuria honkia kaatui maahan. Lapsia eksyi metsään. Polkuja haaraantui eri suuntiin. Miehiä hautautui hiekkavyörymän alle. Maitoa herautti pöydälle. Verta hyytyi kasvoihin.* Jne.

— *Haavasta erittyy visvaa. Lavalta helähti kevään lauluja. Minulta hukkuu kyniä. Jotakin kirposi koneesta. Hänen puheestaan kumpuaa intoa. Vanhaa Tamperetta häviää uuden tieltä. Tästä irtaantuu nöyhtää.* Jne.

— *Talossa asuu rautatieläisiä. Juhlassa esiintyi useita hyviä puhujia. Paketteja hajosi matkalla. Nauriita hautuu tuhkassa. Poikia heiluu köyissä. Hänessä heräsi uutta toivoa. Lippuja hulmuu tuulessa. Keitä täällä alinomaa hyppää?* Jne.

Mutta Penttilällä on myös sellaisia esimerkkejä, joista adverbiaali puuttuu:

— *Hakijoita ilmaantui runsaasti (mihin?). Rahaa kuluu (mihin?). Vieraita saapuu (mihin?).*

— *Rahoja katosi tuntemattomalla tavalla (mistä?). Vielä puuttui useita nidoksia (mistä?).*

— *Lehtiä ilmestyy satamäärin (missä?). Vikoja ilmenee jatkuvasti (missä?). Moista menoa on jatkunut jo kauan (missä?). Junia kulkee tiheään (missä?). Köyisiä katkeaa (missä?). Muutamia kukkia kuihtui (missä?). Kaikenlaista odotamatonta tapahtui (missä?). Omaisuuttakin on (kenellä?). Epäkohtia on paljastunut (missä?). Naisia pyörtyi (missä?). Lapsia sairastui (missä?). Lumiräntää sataa (missä?). Astioita särkyi (missä?). On säästynyt rahaa ja tavaraa (missä?).*

Näyttää siis siltä, että jokaisessa eksistentiaalilauseessa on adverbiaali. Jos se pinta-asusta puuttuu, se on peitetysti kuitenkin siinä ja helposti täydennettävissä. Edellä olen pitänyt myös lausetta *Oppilaita on ahkeria ja laiskoja* eksistentiaalisena. Kontekstissaan väite koskee aina jossakin olevia oppilaita. Siinäkin on siis adverbiaali edellytettävissä, vaikka ehkä juuri tähän pinta-asuun ei sen muuttumatta ole helppo adverbiaalia kuvitella.

Päättelen siis, että adverbiaali on eksistentiaalilauseen olennainen jäsen. Tällainen empiirinen todennus tuskin kuitenkaan riittää osoitukseksi siitä, että adverbiaali on eksistentiaalilauseen välttämätön edellytys. Tätä seikkaa voimme koetella vetoamalla kielelliseen kompetenssiin. Sitä varten vertaamme seuraavia esimerkkiryhmiä keskenään:

(1) *Honkia humisee Suomen salomailla. Lippuja liehuu tangoissa. Lavalta helähti kevään lauluja. Valoa loistaa ikkunoista. Potilaita nukkuu parvekkeella. Perheen pienimpiä palelee syksyisellä pihakalliolla.*

(2) *Hongat humisevat. Liput liehuvat. Laulut helähtävät. Valo loistaa. Potilaat nukkuvat. Perheen pienimmät palelevat.*

(3) **Honkia humisee. *Lippuja liehuu. *Lauluja helähtää. *Valoa loistaa. *Potilaita nukkuu. *Perheen pienimpiä palelee.*

Ryhmässä (1) on siis lauseilla adverbiaali ja partitiivisubjekti, ryhmässä (2) puuttuu adverbiaali ja subjekti on samalla nominatiivissa. Ryhmää (3), jossa partitiivisubjekti ei käy, arvioitaessa on muistettava, että nämä sanajonot eivät saa peitetystikään edellyttää adverbiaalia. Jos adverbiaalitäydennys katsotaan mahdolliseksi, ei enää ole kysymys tästä ryhmästä. Viimeinen sanajono *Perheen pienimpiä palelee* voidaan toisin tulkittuna hyväksyä lauseeksi. Nominaalijäsen *perheen pienimpiä* ymmärretään silloin objektiksi, samaan tapaan kuin lauseessa *Minua janottaa*.

Olen puhunut vain adverbiaalista. Ilmaisua on täsmennettävä. Se on, käytäkseni Raija Bartensin (SUST 148 s. 14—15) ehdottamia termejä,⁷ verbin komplementti, so. verbin määrämuotoon vaatima adverbiaali. Esim. »ajan adverbiaali» ei ole tällainen kiinteä verbin määrite, vaan ainoastaan perifeerinen:

(4) *Sillä hetkellä tapahtui kummia*

Ilmaus *sillä hetkellä* on perifeerinen, koska se pelkästään määrittää verbiä eikä ole missään suhteessa lauseen subjektiin. Komplementtiadverbiaali selviää kontekstista vastauksena kysymykseen »missä?».

Komplementtiadverbiaali on »lokatiivinen», »habitiivinen» tai »predikatiivinen» (Siro, Suomen kielen lauseoppi s. 32—). Näyttää siltä, että näistä kaksi ensin mainittua ovat obligatorisia, mutta »predikatiivinen» on vain fakultatiivinen, so. verbi ei sen mukaantuloa vaadi eikä sitä sen vuoksi voi pitää eksistentiaalilauseen edellytyksenä:

(5) — *hänen verhonaan oli pilvi* (Ilm. 10: 1)
Hänen pukunaan oli haarniska

Käsitykseni on, että kontekstista voidaan aina saada vastaus kysymykseen »missä?» tai »kenellä?» tai vastaavaa, kun lauseessa on predikatiiviadverbiaali. Tätä voidaan perustella myös seuraavalla:

(6) *Hänellä verhonaan oli pilvi*
Hänellä pukunaan oli haarniska

Lauseita (6) voidaan ilmeisesti pitää lauseiden (5) parafraaseina. Jos tämä päättely on oikea, niin predikatiiviadverbiaalihin ohella säännöllisesti lauseessa on ainakin peitetysti myös habitiivi- tai lokatiiviadverbiaali.

Mieltäni on kauan askarruttanut eräs seikka. Lauseen *Talossa asuu rautatieläisiä* sisällys on melkein sama kuin lauseessa *Talossa on rautatieläisiä*. Lause *Haavasta erittyvä visvaa* merkitsee melkein samaa kuin lause *Haavasta tulee visvaa*, ja lause *Polkuja haaraantui eri suuntiin* merkitsee samoin melkein samaa kuin lause *Polkuja meni eri suuntiin*. Muita esimerkkejä: *Juhlassa esiintyi [= oli] useita*

⁷ Täydellisyyden vuoksi mainittakoon, että tätä näppärää, englannin kieliopissa käytettyä käsitteistöä on suomen kielioppiin ensimmäisenä soveltanut Valma Yli-Vakkuri (Sananjalka 12, 1970, s. 36—).

*puhujia. Nauriita hautuu [= on] tuhkassa. Minulta hukkuu [= menee] kyniä. Hänen puheestaan kumpuaa [= lähtee] intoa. Suuria honkia kaatui [= meni] maahan. Maitoa herahhti [= meni] pöydälle. Tietenkin verbit asuu, esiintyy, hautuu sisältävät enemmän informaatiota kuin pelkkä on, mutta itse eksistentiaalilauseen predikaatiksi riittää aivan hyvin pelkkä on. Verbi asua, esiintyä tai hautua itsessään ei edellytä partitiiviasuista subjektia. Vastaavasti, vaikkei yhtä selväpiirteisesti, verbit erittyä, haaraantua, hukkuu, kummuta, kaatua ja herahhtaa eivät tunnu olevan lausekokonaisuutensa elimellisiä osia, kun niiden paikan lausekokonaisuuden kannalta yhtä hyvin täyttää *mennä|tulla|lähtee*, siis yleisluonteinen, merkityksen puolesta mahdollisimman tyhjä verbi. Tämä seikka on sitä merkittävämpi, kun sellaista »vierautta» kontekstinsa suhteen ei muissa rakenteissa juuri tapaa. Eksistentiaalilauseen predikaatissa näyttää ilmenevän jotakin erikoista.*

Ennen kuin syvennyn tähän ongelmaan, haluan tarkastella tähänastisia tietoja ei-eksistentiaalisista intransitiiveista. Mainittu luettelo on omiaan antamaan sellaisen kuvan, että ei-eksistentiaalisia olisi huomattavasti vähemmän kuin eksistentiaalisia (luetteloiden suhde 1 : 5). Tämä ei ilmeisesti lainkaan päde. Sellaisten verbien lukua, jollaisista luettelo koostuu, voitaisiin aivan helposti moninkertaistaa synonyymisanastojen avulla. Mutta jo tämä luettelo osoittaa, että ei-eksistentiaalisten ryhmä on problemaattisempi kuin eksistentiaalisten. Siihen sisältyvät ongelmat vievät osaksi liian kauas tämänkertaisesta aiheesta, joten esitän tässä vain muutaman näkökohdan, pyrkimättä perusteellisuuteen.

Kun luettelossa verbit on esitetty ilman kontekstia, ei nähtävästi ole voitu välttää sitä, että mukaan on pujahtanut täysin vääriäkin. Niinpä verbit *oudok-sua* ja *säikkyyä* ovat selvästi transitiivisia: *Taavi oudoksui torpan elämää, Hevonen säikkyy autoa*. Jälkimmäinen on väärä myös sen vuoksi, että sillä on jopa eksistentiaalista käyttöä: *Perhosia varjostoihin säikkyy*. Väärä on myös verbi *sähähtää*, koska olen siitä tavannut partitiivisubjektillisen esimerkin: *Sieltäkös sähähti kul-taa ja hopeaa hänen päällensä*.

Ei-eksistentiaalisissa tapauksissa on perustana yleinen positiivinen ehto (se nim. että verbi yleensä on intransitiivinen) ja yleinen negatiivinen ehto (se nim. että partitiiviasua sen subjektilla ei tavata). Sen osoittamiseksi, että tätä negatiivista ehtoa ei ole täytetty, riittää yksi vastaesimerkki. Konkreettisesti sanottuna edellinen ehto tarkoittaa sitä, että lauseessa ei esiinny objektia. Ongelmallisia ovat tässä suhteessa seuraavat luettelossa mainitut verbit:

Aluksi keksijälle hymyiltiin. Kyllä hänellekin raha kelpasi; Maa kelpaa viljelykseen. Koit eivät juuri kajoa pumpulilankoihin. Olen mielistynyt maalaiselämään. Kamreeri myhäili partaansa. Tyttö myöntyi kosintaan. Tyttö niiasi syvään vieraille. Hän perehtyi talon tapoihin. Päätös perustui vääriin laintulkintaan. Terävä veitsi pystyy koivaankin puuhun. Älä suostu vääryyteen. Eesau suuttui Jakobiin. Särkyneet eivät mitkään pillerit tehonneet. Hän tuskastui toisen jaarittelun. Matkoillaan hän tutustui erilaisiin ihmisiin. Minä tyydyn puuroon.

Näissä kaikissa on »kiinteänä» verbin määritteenä tulosijassa oleva nominaali-jäsen. Vastaavanlaisia verbejä, osaksi samoja kuin yllä, jotka saavat erosija-määritteen, ovat seuraavat:

Hän närkästyi pilanteostamme. Hän pelästyi toisen uhkauksista. Mies pidättyi alkoholinjuonnista. Hän raivosi pikkuasioista. Hän riemuitsi poikansa menestyksestä. Oppilas suoriutui nopeasti tehtävistään. A. suuttui pojille valehtelemisesta. Hän tuskastui vähästä. Hän tyrmistyi säikähdyksestä.

Todettakoon ensiksi, että partitiivisubjektia ei näillä ilmeisesti tavata. Toiseksi kysyttäköön, ovatko ne todella intransitiiveja? Onhan kysymys tapauksista, joita jo Kielioppikomitean mietintö (s. 54) pitää objektin omaavina. Tosin se nimittää tulo- ja erosijamääritteitä »intransitiiviojekteiksi». Selvää on käsittääkseni, että nämä määritteet on luettava abstraktisten eli kieliopillisten sijojen piiriin, kun taas eksistentiaalilauseessa tavattava paikallissija kuuluu yhtä selvästi konkreettisten eli semanttisten sijojen piiriin.

Kohtaamme tässä siis historiallisen perinnön ja kaavamaisen ajattelun hämähäkinverkkoa. »Intransitiiviojekti» sallii subjektissa partitiiviasua yhtä vähän kuin »transitiiviojekti». Eikö siis ole johdonmukaista pitää kaikkia näitä tapauksia transitiivisina? Objektin läsnäolohan on molemmissa tapauksissa syy-nä siihen, että lauseen subjekti ei voi saada partitiiviasua. Näin ollen luettelosta on pyyhittävä lisää 23 verbiä.

Sitten luettelossa on sellaisia verbejä, joiden synonyymejä tai antonyymejä tapaa eksistentiaalisten luettelosta.

1. Luettelossa mainitaan verbi *loppua*: *Häneltä loppui luonto*. Mutta sen antonyymi *syntyä* on eksistentiaalinen: *Syntyi hälinää*.

2. Luettelossa on verbi *sujua*: *Häneltä sujui ruoanteko*. Mutta lähellä sitä merkitykseltään on verbi *liukua*, joka on eksistentiaalinen: *Autoja liukui ohitsemme*.

3. Ääntä ilmaisevat verbit *mekastaa*, *reuhata*, *risahtaa*, *rykiä* ja *ryskyä* kuuluvat luetteloon, mutta on olemassa myös sellaisia ääntä ilmaisevia, joilla saattaa olla partitiivisubjekti: *Vielä niitä honkia humisee tuolla Suomen salomaille. Tiukuja kilisee tiellä. Teurastamossa pörisee karpäsiä. Puita rätimee uumissa. Sieltäkös sähköntä kultaa ja hopeaa hänen päällensä.*

4. Luettelossa mainitaan ei-eksistentiaaliseksi verbi *piintyä*: *Mieleen piintyi epäily*. »Provosoimattomasta» puheesta tai tekstistä en toistaiseksi ole löytänyt esimerkkiä, jossa tämän verbin subjekti olisi partitiiviasussa. Sama koskee seuraavia siihen verrattavia verbejä:

Lumi iskostui suksien pohjiin. Kristinusko juurtui maahamme. Kasvit kiinnittyvät juurillaan maahan. Karpäset liimautuivat paperiin. Säasket pureutuivat vimmatusti ihoon. Lumi takeltui möhkäleinä anturoihin.

On kuitenkin helppo löytää toisia, näitä suuresti muistuttavia verbejä, jotka taas on todettu eksistentiaalisiksi:

Rintaan juuttui toivotonta routaa (Lauri Haarla). Nimistöön on usein kiintynyt vanhoja asutusmuistoja. Tiehen on painunut rattaan uria. Rautapeltiin syöpyy pieniä syvennyksiä. Takiaisia takertuu vaatteisiin. Kaloja on tarttunut verkkoon. Siltaan on uponnut paljon rahaa.

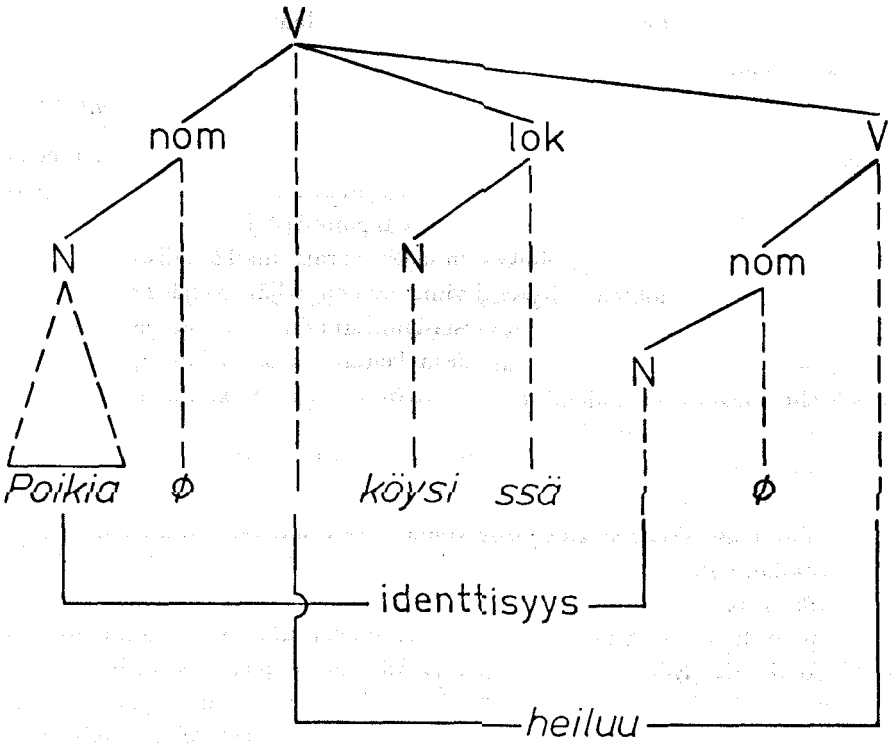
Näiden tosiasiaain pohjalta päädyn toteamukseen, että tarkastelun kohteena olleen luettelon ei-eksistentiaalisten verbien ryhmä näyttäytyy erittäin ongelmallisena. Siinä on useita ilmeisen vääriä tapauksia,⁸ ja toisissa tapauksissa hämärtyy eksistentiaalisten ja ei-eksistentiaalisten raja, minkä todistuksena ovat yllä käsitellyt neljä kohtaa, erityisesti viimeinen eli neljäs. Neljäs kohta puhuu myös sen puolesta, että pelkästään »tosiasiallisesti esiintyviin lauseisiin» rajoitettu tutkimus ei pääse antamaan tästä kentästä selkeää kuvaa.⁹ Sellainen tarkastelu taas, jossa nojaututtaisiin myös kielelliseen kompetenssiin, rikkoisi tämän kirjoituksen puitteet.

Palaan nyt pohtimaan eksistentiaalilauseen ongelmia. Olen edellä todennut useissa eksistentiaalilauseissa olevan aineksia kahdesta perustavasta lauseesta. Siten esim. lause *Poikia heiluu köysissä* voidaan käsittää koostuvan elementaarisemmista lauseista *Poikia on köysissä* ja *Pojat heiluvat*. Edellinen voidaan tulkita matriisilauseeksi ja jälkimmäinen »sijoitelauseeksi». Niiden välillä vallitsee siis superordinaatio. Sijakieliopin puukuvaimella tätä on havainnollistettu s. 44 (kuvio 1). (Esittämättä perusteluja käsitän subjektin partitiivimuodon lausekkeen [eikä lauseen] säännöistä riippuvaksi, joten se tässä jää huomiotta. Alaosaan piirretyt viivat esittävät ns. identtisysehtoja.) Myös silloin, kun sijoitelause on transitiivinen, sen subjekti on identtinen matriisilauseen subjektin kanssa, mikä ilmenee toisesta puukuvaimesta (s. 44 kuvio 2); sijoitelauseena on esim. *Lapset leikkivät (koulua)*.

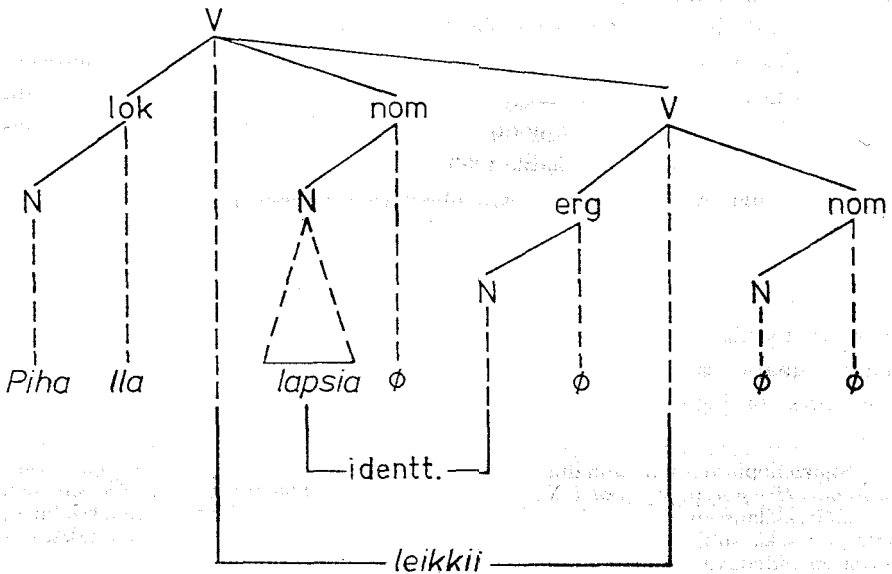
Käsitykseni mukaan siis »normaalin» eksistentiaalilauseen matriisilauseen, sen perustavan osan, keskeisenä jäsenenä on lokatiivinen elementti, jopa niin, että verbi, kopula, on vain muodollinen aines (niin kuin nominaalilauseessakin). Ja useimmat eksistentiaalilauseet merkitsevät superordinaatiota. Käsitäkseni tämä selittää ainakin useat niistä vaikeuksista, joita näitä konstruktioita pohdittaessa on todettu. Se että selvästi piirrettyjä rajoja eksistentiaalisten ja ei-eksistentiaalisten välille ei ole ollut helppo määrittää, johtune juuri tästä »kaksikerroksisuudesta». Samoin selittynee siitä myös se, että usein olemassaoloa edellyttämättömässä lauseessa predikaatti kuitenkin on voinut merkitä äänen ilmaistemista (*Puita rätisee uunissa*), aktiivista toimintaa (*Asiakkaita pyrkii liikkeeseen*) tai jopa jonkin tekemistä (*Lattialla tanssi useita pareja*).

⁸ Sijakieliopin teorian kannalta ei myöskään verbiä *peseytyä* voisi pitää aitona intransitiivina: *Hän peseytyi ja pukeutui*. Verbi *peseytyä* (esitettyssä kontekstissa) on refleksiivinen, ts. esimerkkilauseen parafrasi on *Hän pesi itsensä ja puki itsensä*. Verbi on siten sellainen, että sen sekä subjekti että objekti viittaavat samaan tarkoitteeseen, minkä takia sitä kyllä on pidettävä transitiiivina.

⁹ »Tosiasiallisesti esiintyviin» lauseisiin ja muihin aineksiin ei itse asiassa ole perinäkään kieliopin tekijä käytännön työssään tyytynyt, mikä on helposti osoitettavissa. Ks. Siro, Transformationaalisen kieliopin perusteista s. 14—15.

Kuvio 1

Kuvio 2

KIRJALLISUUTTA

- AIRILA, MARTTI Kielellisten ilmiöiden perustelemisesta. — SUST LII, s. 15—26. Helsinki 1924.
- ANDERSON, JOHN M. The Grammar of Case. Towards a Localistic Theory. Cambridge 1971.
- BARTENS, RAIJA Inarinlapin, merilapin ja luulajanlapin kaasussyntaksi. SUST 148. Helsinki 1972.
- IKOLA, OSMO Suomen lauseopin ongelmia. — Vir. 1954, s. 209—243.
 ——— Lauseopin kysymyksiä. Tutkielmia nykysuomen syntaksin alalta. Tietolipas 26. Helsinki 1961.
- Kielioppikomitean mietintö. Komiteamietintö n:o 6. Helsinki 1915.
- LYONS, JOHN Introduction to Theoretical Linguistics. Cambridge, London 1968.
- PENTTILÄ, AARNI Suomen kielioppi. Porvoo—Helsinki 1957.
- RAVILA, PAAVO Totuus ja metodi kielitieteessä. — Vir. 1951, s. 113—122.
 ——— Mitä on ymmärrettävä strukturilla? — Vir. 1959, s. 233—240.
 ——— Transformaatioteoria. — Vir. 1963, s. 1—16.
- SIRO, PAAVO Suomen kielen lauseoppi. Helsinki 1964.
 ——— Transformationaalisen kieliopin perusteista. Tampereen yliopiston suomen kielen laitoksen monistesarja 3/1970.

The existential sentence

Paavo Siro

The problem discussed in this paper is the structure of the existential sentence in Finnish. An intransitive sentence is to be regarded as existential if its subject is in the partitive, and/or if there is no congruence between the predicate and the subject. Most earlier investigators of this problem have used meaning as a criterion: the predicate of an existential sentence indicates existence, but it cannot presuppose existence. On this basis it is difficult to understand that a verb denoting sound can stand as predicate, for example *Tiukuja kilisee tiellä* (Bells are jingling on the road), *Puiden oksilla laulaa lintuja* (Birds are singing in the branches of the trees), and that in certain cases a transitive verb may function as the predicate, as in the sentence *Äitejä kiirehtii lastensa luo* (Mothers hurried to their children); comp. *Äidit kiirehtivät lapsiaan* (The mothers hurried their children on). In the opinion of the author disposal of the difficulty demands that this criterion be abandoned. Attention should not be drawn to the content, but to the structure, not to the material truth of isolated rules, but to the internal coherence of the system as a whole.

The author first clarifies the distinctive features of the existential sentence by examining a list of existential verbs containing approximately 300 verbs (Penttilä, Suomen kielioppi p. 623—626, Ikola, Lauseopin kysymyksiä p. 23—26). The result of this is the observation that there is always a local expression present in an existential sentence. That is to say, an existential sentence always contains two nominal members, one of which occurs in a concrete case,

the other occurring in a grammatical case (such as the partitive). Secondly, the writer tests this result against linguistic competence. The result of this test is that sentences such as *Tangoissa liehuu lippuja* (There are flags fluttering on the poles) as well as *Liput liehuvat* (The flags are fluttering) are acceptable, in contrast to the series of words *Lippuja liehuu (Flags flutter). The first nominal member of a sentence is always a central component, either denoting concrete or abstract locality, such as *Hänessä heräsi uutta toivoa* (New hope was awakened in her) or possession, be it alienable or inalienable, i.e. *Minulla kului paljon rahaa* (I spent a lot of money); that is to say it denotes either a locative or a habitual relationship. On the other hand the nominal member of the sentence expressing time is not central, for example *Sillä hetkellä tapahtui kummaa* (Strange things were happening at that moment) is a sentence in which the central complement is present, but in hidden form, appearing in the context as the answer to the question »Missä?» (Where?). — If some word other than the copula (or a general verb such as *mennä* 'to go', *tulla* 'to come', *lähteä* 'to leave') serves as the predicate, then the sentence may be regarded as being composed of two basic sentences, i.e. *Lapsia leikkii pihalla* (There are children playing in the yard) can be broken down into the matrix sentence *Lapsia on pihalla* (There are children in the yard) and the embedding sentence *Lapset leikkivät* (The children are playing). This hierarchy explains the difficulties discussed above.